

SLOVENSKO-HRVAŠKI OBMEJNI PROSTOR ŽIVLJENJE OB MEJI

UREDNIKA: VERA KRŽIŠNIK-BUKIĆ
INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA, LJUBLJANA, 1999

Zbornik "Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji" prinaša rezultate terenske raziskave, ki so jo opravili sodelavci na temeljnem raziskovalnem projektu dr. Vere Kržišnik Bukić na temo "Medetnični odnosi v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško", ki se izvaja v okviru Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani. To obsežno publikacijo je izdala ustanova nositeljica raziskovalnega projekta, Inštitut za narodnostna vprašanja, in jo na več kot 250 straneh velikega formata sestavlja poleg uvodne in zaključne besede urednice 11 prispevkov petih različnih avtorjev, in sicer Simone Zavratnik Zimic, Karmen Medice, Petra Repoluska, Srđa Orbanica in Daria Marušića, zatem pa še aneks, v katerem sta najprej Srđa Orbanic in Dario Marušić v hrvaščini prikazala antropološko-lingvistični oris hrvaško-slovenskih stikov ob primeru Kozlerove meje v Istri, Vera Kržišnik Bukić pa nekatere zgodovinopisne razsežnosti slovenstva v hrvaškem delu slovensko-hrvaškega obmejnega prostora s posebnim ozirom na Istro in Zagreb. Vsi prispevki slovenskih avtorjev vsebujejo povzetke v angleškem in hrvaškem jeziku, hrvaških pa v angleškem in slovenskem. Kartografske priloge za publikacijo je oskrbel Inštitut za geografijo v Ljubljani, izid dela pa so finančno podprli Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Istrska županija v Republiki Hrvaški in Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije.

Omeniti gre, da je v okviru zgoraj omenjenega projekta pri Inštitutu za narodnostna vprašanja leta 1997 že izšel prvi informativni zvezek o narodnostni sestavi prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško na osnovi statističnih kazalcev narodnostnega (samo)opredeljevanja in maternega jezika po popisu prebivalstva iz leta 1991 s posebnim poudarkom na Slovencih in Hrvatih. Sama raziskava pa sledi predhodnemu projektu Inštituta za narodnostna vprašanja oziroma dr. Vere Kržišnik-Bukić o Slovencih v prostoru nekdanje Jugoslavije in še posebej na Hrvaškem (zbornik na to temo je z naslovom "Slovenci v Hrvaški" izšel leta 1995), medtem ko so raziskovalci s hrvaške strani prav tako predstavili zrcalno podobo hrvaške skupnosti v Sloveniji v publikaciji "Hrvati u Sloveniji" leta 1997.

Prispevki tu predstavljenega zbornika tako sestavljajo nadaljevanje prikaza rezultatov dela na projektu, ki se tokrat loteva terenskega preverjanja konkretnega prostorskega, družbenega in narodnostnega položaja v obmejnem območju

Slovenije in Hrvaške. V prvem prispevku Peter Repolusk, sodelavec Inštituta za geografijo v Ljubljani, opredeljuje obravnavano obmejno območje ter nekatere njegove geografske značilnosti in ugotavlja, da je to območje zaradi dolžine mejne črte dejansko sestavljeno iz različnih regionalnih enot, ki se na obeh straneh meje tudi medseboj razlikujejo. Avtor pri tem razlikuje med gravitacijskimi in homogenimi pokrajinskimi regijami ter nato podaja demogeografsko in socialno-geografsko podobo območja, upoštevajoč obstoječo administrativno oziroma občinsko členitev slovenskega in hrvaškega obmejnega pasu ter razpoložljive statistične vire. Prispevek zaključuje s prikazom narodnostne sestave in njenega spreminjanja med letoma 1971 in 1991 na osnovi popisnih podatkov. V zaključkih ugotavlja obstoj dokajšnjih razlik v obravnavanem obmejnem območju glede na stopnjo gospodarske in družbene razvitosti, ki so še posebno poudarjene na hrvaški strani, zaradi česar so obmejna območja Hrvaške po mnenju avtorja tudi ekonomsko bistveno bolj navezana na Slovenijo kot obratno. To se v razmerah razširjene nerazvitosti in demografske ogroženosti kaže v smereh prekomejnih dnevnih in trajnejših migracij, ki vplivajo na končno narodnostno sestavo obmejnih občin.

V nadaljevanju se srečamo s serijo nekoliko krajših prispevkov, v katerih spoznamo različne rezultate opravljenega terenskega dela, ki je bilo večinoma opravljeno v prvi polovici leta 1998. Simona Zavrtnik Zimic, sodelavka Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, najprej obravnava nekatere metodološko-teoretske okvire terenske raziskave, ki se je posvečala dvem središčnim temam, in sicer slovensko-hrvaškemu obmejnemu prostoru kot novemu prostoru ter identifikaciji v tem prostoru. S terenskim delom se je na osnovi že izdelanih metodoloških konceptov, ki so jih razvili različni uveljavljeni domači raziskovalci, želelo opredeliti fenomen meje kot črte ločnice, njeno prepustnost in poteka-joče interakcije na njenih robovih. O sami strukturi vprašalnika in poteku terenskega dela ob koncu leta 1997 v naslednjem prispevku spregovori Karmen Medica, prav tako sodelavka Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, ki opredeljuje tudi glavne tematske sklope vprašalnika, in sicer čezmejne stike, medijski pretok, jezikovno strukturo, teritorialnost in prostorsko percepcijo, lokalno-državno urejevanje življenja in konkretno vsakdanje življenje ob meji. Peter Repolusk nato podrobneje osvetli območje terenskega dela, se pravi sondnih krajev, v katerih so bili porazdeljeni vprašalniki, in ki obsega sedem enakomerno prostorsko porazdeljenih dvojic naselbinskih enot na obeh straneh slovensko-hrvaške meje. Skupno je terensko delo zajelo 49 obmejnih naselij, ki sodijo zaradi njihovega perifernega značaja pretežno v manjše velikostne razrede (pod 500 prebivalcev). V tem okolju je bilo, kakor navaja Simona Zavrtnik Zimic v naslednjem prispevku, razdeljenih 560 anket, od katerih je bilo vrnjenih oziroma izpolnjenih 391. Avtorica prikazuje nekatere demografske značilnosti v anketi zajetih respondentov, kjer so nadpovprečno zastopani moški srednje generacije, ter narodnostno strukturo anketirancev, kjer je na območju hrvaške Istre

zapaziti ob klasični nacionalni tudi regionalno opredelitev. Zanimivi so tudi rezultati glede narodnostne strukture družinskih okolij, kjer mešani zakoni predstavljajo v celotnem obravnavanem prostoru kar 20% primerov, ter odgovori, ki se nanašajo na regionalno samoopredelitev anketiranih oseb, kjer je opazna po mnenju avtorice večja intenziteta tradicionalnih regionalnih opredelitev na hrvaški strani in določen premik iz regionalnosti v lokalnost oziroma državnost na slovenski strani.

Peter Repolusk nato prikaže rezultate vprašalnika glede funkcionalnih čezmejnih stikov, zlasti na področju dela, izobraževanja, oskrbe in rekreacije, kakor tudi sorodstvenih in prijateljskih osebnih stikov. Avtor pri tem ugotavlja, da se vse našete oblike čezmejnih stikov zmanjšujejo po uveljavitvi državne meje med Slovenijo in Hrvaško in da obstaja določeno nesorazmerje tako v usmerjenosti kot strukturi čezmejnih stikov med obema stranema. V nadaljevanju obravnava Karmen Medica podobnosti in razlike vsakdanjega življenja v slovensko-hrvaškem obmejnem območju, ki se izraža s sorodno ali različno percepcijo elementov materialne, socialne in duhovne kulture na tej in oni strani meje. Pri tem je večina vprašanih mnenja, da obstajajo med obema stranema podobnosti, ki so bolj poudarjene na področju materialne in socialne kulture, v manjši meri pa na področju duhovne kulture. Ista avtorica nato prikaže še problematiko medijev in njihovega spremljanja v slovensko-hrvaškem obmejnem območju, kjer spoznamo, da slovenske TV programe redno ali pogosto spremlja 56% vprašanih na hrvaški strani, hrvaške pa 49% vprašanih na slovenski strani meje. Pri časopisih se deleži čezmejnega medijskega pretoka zmanjšajo na 21% na slovenski in 33% na hrvaški strani. Simona Zavratnik Zimic obravnava rezultate anketiranja z ozirom na percepcijo obravnavanega obmejnega območja, teritorialno identiteto in vrednotenjem državne naravnosti do domačega okolja. Zanimivo je pri tem, da velika večina lokalnega prebivalstva (okrog 70%) dojema domače okolje kot narodnostno mešano, medtem ko je prevlada lokalne identitete v skladu z dokaj konsistentnim negativnim ali nevtralnim vrednotenjem državne naravnosti do lokalnih problemov.

Ta sklop prispevkov dopolnjujeta še prikaza Srđa Orbančić in Daria Marušića s Pedagoške fakultete v Pulju o sociolingvističnem značaju slovensko-hrvaškega obmejnega območja ter Simone Zavratnik Zimic, Karmen Medice in Petra Repoluska, ki povzema oziroma komentira dopise k anketnemu listu, ki so jih posredovali anketirani sami. Ob koncu je navedena še dokaj obsežna literatura, ki je raziskovalcem služila kot podlaga pri izvajanju njihovega raziskovalnega in interpretativnega dela, medtem ko urednica in nosilka raziskovalnega projekta, Vera Kržišnik Bukić razmišlja o okoliščinah in smereh nadaljnega projektnega raziskovanja v slovensko-hrvaškem obmejnem prostoru. Tako imenovani "aneks" k publikaciji pa podaja rezultate vzporednega projekta hrvaških kolegov na temo "Etnički i jezični odnosi na 'Kozlerovoj' granici u Istri", kjer Srđa Orbančić in Dario Marušić opisujeta antropolingvistično podobo hrvaško-slovenskih stikov ob

primeru Kozlerove meje v Istri, medtem ko Vera Kržišnik Bukić prikazuje nekatere zgodovinske razsežnosti slovenstva v hrvaškem delu slovensko-hrvaškega obmejnega prostora s posebnim ozirom na Istro in Zagreb.

Nedvomno gre za izredno pomembno in vsebinsko bogato publikacijo, ki pri naša sveže in zanimive rezultate terenskega dela na območju slovensko-hrvaške meje in raziskovanja tukajšnjih medetničnih odnosov. Te vidike bi kazalo vsekakor razširiti v prostorskem smislu še na druga tukajšnja obmejna območja ter morebiti še na nekatera izbrana okolja v zaledju obmejnega pasu. Na ta način bi večje število opravljenih anket lahko bolje izražalo notranjo regionalizacijo v usmerjenosti in intenzivnosti čezmejnih stikov ter sploh v vrednotenju obmejnosti, kakor tudi njeno etnično-nacionalno konotacijo, saj bi bilo za obe strani meje zelo zanimivo vedeti, katere etnične, jezikovne in lokalne skupnosti izkazuje večjo predispozicijo do čezmejnega sodelovanja in zakaj, še posebno, ker gre za "novo" in zato občutljivejše obmejno območje. Ob poglobljanju načetih tem in problemov bi mogoče kazalo tekstovno-analitično dispozicijo tekstov tudi nekoliko poenotiti oziroma opremiti z daljšim zaključnim besedilom, ki bi načel sintetično in interdisciplinarno orientirano razmišljanje o trajnostnih vidikih in transformacijskih procesih v obravnavanem območju. Vsekakor je objavljeni zbornik, ki bistveno dopolnjuje tistega iz leta 1997, dragocen vir informacij o odnosu lokalnega prebivalstva do slovensko-hrvaške meje, čezmejnih stikov in sosedov. Šlednje nudijo tako strokovnjakom kot politikom dobro podlago pri interpretaciji fenomena obmejnosti in odločitvah, ki zadevajo ta najbolj obsežen ter nedvomno zanimiv in pomemben slovenski mejni odsek.

Milan Bufon